

УДК 373.2:172.15]:316.62-053.5(045)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-5\(11\)-469-475](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-5(11)-469-475)

Трофаїла Наталія Дмитрівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, 20304, <https://orcid.org/0000-0002-9865-6133>

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЧЕРЕЗ ОСВІТНЮ ЛІНІЮ «ДИТИНА В СОЦІУМІ»

Анотація. Стаття присвячена проблемі національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, зокрема, з визначення ролі сім'ї з даної проблеми. Обґрунтовано роль сім'ї, вплив сімейного виховання на формування у дитини патріотичного виховання. Аналізуються нормативні документи щодо патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Розкриваються поняття «патріотизм», «національно-патріотичне виховання». Зазначаються науковці-дослідники, що присвятили роботи проблемі патріотичного виховання, сутності таких понять, як «патріотична свідомість», «любов до Батьківщини».

Визначено мету національно-патріотичного виховання, яке полягає у становленні самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави.

У статті визначенні принципи національно-патріотичного виховання (дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей).

Визначено, що проблема виховання патріотизму надзвичайно багатоаспектна через свою інтегративну функцію, тому однаково значуща для всіх ланок освіти, починаючи з дошкільної. Патріотичні почуття не з'являються самі по собі, це результат довготривалого виховного впливу на людину. Національно-патріотичне виховання дітей – дуже складний за своїм характером процес, який потребує озброєння педагогів дошкільної галузі відповідним методичним інструментарієм і усвідомлення ними потреби та важливості такої роботи саме з дітьми середнього та старшого дошкільного віку. Завдання сучасної сім'ї – формування громадянина-патріота, здатного

розбудувати суверенну Україну, творчої особистості з високим рівнем інтелектуального і духовного розвитку.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, патріотизм, сім'я, діти дошкільного віку.

Trofaila Nataliia Dmitrivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Child Psychology and Pedagogy, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 28, Uman, 20304, <https://orcid.org/0000-0002-9865-6133>

PATRIOTIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN THROUGH THE CHILD IN SOCIETY EDUCATION LINE

Abstract. The article is devoted to the problem of national-patriotic upbringing of preschool children, in particular, defining the role of the family in this problem. The role of the family, the influence of family upbringing on the formation of a child's patriotic upbringing is substantiated. Regulatory documents on patriotic education of preschool children are analyzed. The concepts of «patriotism» and «national-patriotic education» are revealed. Research scientists who devoted their works to the problem of patriotic education, the essence of such concepts as «patriotic consciousness» and «love for the Motherland» are noted.

The goal of national-patriotic education is defined, which consists in becoming a self-sufficient citizen-patriot of Ukraine, a humanist and a democrat, ready to fulfill civic and constitutional duties, to inherit the spiritual and cultural heritage of the Ukrainian people, and to achieve a high culture of relationships. It contributes to the unity of the Ukrainian people, the strengthening of the socio-economic, spiritual, and cultural foundations of the development of Ukrainian society and the state.

The article defines the principles of national-patriotic education (child-centeredness, conformity to nature, cultural conformity, humanism, consideration of age and individual characteristics).

It was determined that the problem of patriotism education is extremely multifaceted due to its integrative function, therefore it is equally significant for all levels of education, starting with preschool. Patriotic feelings do not appear by themselves, they are the result of a long-term educational influence on a person. The national-patriotic education of children is a very complex process in its nature, which requires equipping preschool teachers with appropriate methodological tools and making them aware of the need and importance of such work specifically with children of middle and older preschool age. The task of the modern family is to form a patriotic citizen capable of building a sovereign Ukraine, a creative personality with a high level of intellectual and spiritual development.

Keywords: national-patriotic education, patriotism, family, preschool children.

Постановка проблеми. Національна самосвідомість й гідність, дбайливе ставлення до державної та рідної мов, історії, культури й традицій свого роду, народу і держави, любов до малої батьківщини, інтерес до міжнаціонального спілкування та інші основи формуються за допомогою цілеспрямованого педагогічного впливу на дитину в умовах дошкільної освіти одночасно з повсякденним впливом батьків, усієї родини, сімейного укладу, ставлень один до одного в родині, серед інших найближчих для дитини дорослих у діяльності та на фоні суспільних подій [1].

У сучасних умовах, коли відбуваються глибокі зміни в житті суспільства, коли Україна виборює свою незалежність у кривавій війні одним із центральних напрямків роботи з підростаючим поколінням стає національно-патріотичне виховання. Зараз, в період нестабільності, виникає необхідність повернутися до кращих традицій нашого народу, до його вікового коріння, до таких вічних понять, як рід, родина, батьківщина [1].

Почуття патріотизму багатогранне за своїм змістом, це і любов до рідних місць, і гордість за свій народ, і відчуття нерозривності з навколишнім, і бажання зберегти, примножити багатство своєї країни [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що наукові основи поняття «патріотизм» розглядалися в працях багатьох дослідників у галузі соціології, філософії, психології та педагогіки. Це такі науковці, як Н. Анісімов, В. Афанасьєв, І. Бех, Г. Біленька, Г. Бугайцева, В. Вугрич, Є. Голибард, П. Ігнатенко, Ф. Константинов, Л. Кошуга, В. Лебединський, О. Леонтєв, Л. Міщенко, О. Павелко, Р. Петронговський, А. Русецький, В. Сластьонін, М. Терентій, К. Чорна та ін.

Мета статті – висвітлення особливостей патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Важлива роль у формуванні патріотизму належить сім'ї та закладу дошкільної освіти. Батьки є першими вихователями дитини дошкільного віку. Із сім'ї для дитини починається Батьківщина.

Дошкільний вік виступає підґрунтям формування елементарних понять та норм національно-патріотичного змісту, адже, як зазначено у статті 7 Законі України «Про дошкільну освіту», дошкільна освіта – цілісний процес, з-поміж завдань якого є: виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, національних цінностей Українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля; формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду.

У Державних національних програмах «Освіта» («Україна ХХІ століття»), «Діти України», «Національній програмі патріотичного виховання громадян, розвитку духовності», Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст. визначаються як стратегічні завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, так і усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника.

Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) в освітньому напрямі «Дитина в соціумі» розкриває зміст соціально-громадянської компетентності, яку потрібно сформувати у дітей. Результатом цього процесу має бути ціннісне ставлення дитини до себе, до своїх прав і прав інших, наявність уявлень про способи міжособистісної взаємодії з рідними та іншими людьми, дотримання правил поведінки в соціальному просторі, ціннісне ставлення та повага до культурних надбань українського та інших народів.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначено, що національно-патріотичне виховання виражає як національні, так і патріотичні стремління.

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015 р.) національно-патріотичне виховання дітей та молоді визначається як комплексна системна й цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів із формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Великий педагог В. Сухомлинський підкреслював: «У дитинстві починається тривалий процес пізнання – пізнання і розумом, і серцем – тих моральних цінностей, що лежать в основі моралі: безмежної любові до Батьківщини, бажання стати справжнім патріотом, справжнім борцем».

О. Вишневський розуміє національно-патріотичне виховання як діяльність, що випливає з потреб національного життя і процесів державотворення [2].

У розумінні І. Беґа національно-патріотичне виховання передбачає керівництво індивідуальним становленням особистості як патріота України, спрямоване на формування ціннісного позитивного (пізнавально-емоційного) ставлення до Батьківщини) [1].

Метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа,

готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави.

Мета патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку може бути досягнута шляхом реалізації таких виховних завдань:

1) утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;

2) виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;

3) підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника Вітчизни, героя;

4) усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

5) сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, вміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

6) формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

7) утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

8) культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

9) формування мовленнєвої культури;

10) спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму [4].

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує на опанування дітьми знань про Україну, виховання поваги до державних символів. Діти старшої групи мають знати прапор, гімн, герб України, назву її столиці, інших великих міст, значущі географічні назви (Крим, Карпатські гори, Дніпро), пам'ятні місця (Тарасова гора у Каневі, Хортиця, заповідник Асканія-Нова тощо), назву свого міста (селища), річку чи озеро, які там є, цікаві місця, якими славиться населений пункт.

Діти повинні виявляти зацікавленість до культури українського народу, демонструвати інтерес до загальнолюдських цінностей (життя, здоров'я, сім'я, любов до рідних, до свого краю, мир, доброта тощо), до громадянських цінностей (повага прав, гідності інших людей, виконання своїх обов'язків).

Національно-патріотичне виховання спирається на загальнопедагогічні принципи виховання, такі як дитиноцентризм, природовідповідність, культ урівноваженості, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей.

Розглядаючи сім'ю як суб'єкта національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, вкажемо, що:

➤ по-перше, вона є своєрідним мікроколективом, що ґрунтується на довірливих взаєминах між чоловіком та дружиною, батьками й дітьми, на емоційному переживанні різних життєвих подій. Починаючи з перших років життя дитини, родина має великі потенційні можливості соціального впливу на її свідомість та почуттєву сферу.

Можливості ці криються у спільності запитів, прагнень, інтересів членів родини, у їхній взаємозалежності, відповідальності, допомозі, в найглибших почуттях подружньої та батьківської любові;

➤ по-друге, у родинному середовищі втіленням національно-патріотичних почуттів для дитини є батьки, бабусі й дідусі.

З ними у дітей пов'язуються поняття про свій будинок, рідні місця, свій край, свою Батьківщину;

➤ по-третє, процес внутрішнього родинного спілкування між різними поколіннями є неперервним. Це спілкування є не лише звичайним обміном інформацією, а й передачею дітям та онукам духовного досвіду й героїки минулого, формуванням патріотичної свідомості, почуттів і переконань, поведінки [3].

Сім'я в доступних формах дбає про гармонійний розвиток дитини, опікується її розумовим, моральним, естетичним і фізичним вихованням. Метою родинного виховання загалом є формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, вироблення в неї таких якостей, які допомагатимуть гідно долати життєві труднощі та перешкоди.

Національно-патріотичне виховання дітей у родині – складний і суперечливий процес, на який впливають різні чинники: матеріально-економічна забезпеченість, соціальний стан та рівень освіти батьків, місце проживання (місто, село), звичаї і традиції в родині, кількість членів родини, ставлення до дітей тощо.

У певному розумінні родина – це і є Батьківщина. Тому любов до своєї родини, матері, батька, родичів, дотримання духовно-культурних традицій, які вони сформували, – це ніщо інше, як вияв патріотизму, саме того його

складника, що формується у родинних стосунках. У цьому розумінні взаємини у родині є для дитини ідеалом. Тут народжуються патріотичні почуття, виховується повага до батьків і свого родоводу, до родинних традицій, любов до Батьківщини і до рідної землі.

Висновки. Підсумовуючи сказане, можна дійти висновку, що сім'я це природний осередок найглибших людських почуттів, де дитина засвоює основи моралі серцем і душею, коли розвиваються почуття доброти, чуйності, любові до рідного краю. У родинному середовищі по особливому сприймаються звичаї та традиції, рідна природа, спогади старших.

Література:

1. Бех І. Виховуємо патріотизм як почуття. Вихователь-методист дошкільного закладу. Київ. 2016. № 6. С. 4–8.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. Вид. 3-тє, доопрац. і доповн. Київ: Знання. 2008. 566 с.
3. Лісовець О. В. Національно-патріотичне виховання з основами народознавства: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти за спеціальність 012 Дошкільна освіта. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2022. 111 с.
4. Філімонова Т. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка». Том 5. № 27. 2020. С. 163-167.

References:

1. Bekh I. (2016) Vychovuiemo patriotyzm yak pochuttia. Vychovatel-metodyst doshkilnoho zakladu [We educate patriotism as a feeling. Methodist preschool teacher]. Kyiv. P. 4–8. [in Ukrainian].
2. Vyshnevskiy O. (2008) Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy:]. *Navch. posib. Vyd. 3-tie, dooprats. i dopovn.* Kyiv: Znannia. 566 p. [in Ukrainian].
3. Lisovets O. V. (2022) Natsionalno-patriotychne vykhovannia z osnovamy narodoznavstva [National-patriotic education with the basics of ethnology]. *Navchalnyi posibnyk dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity za spetsialnist 012 Doshkilna osvita.* Nizhyn: NDU im. M. Hoholia. 111 p. [in Ukrainian].
4. Filimonova T. (2020) Patriotychne vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku [Patriotic education of older preschool children]. *Naukovyi zbirnyk «Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskiyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka».* Tom 5. № 27. P. 163-167. [in Ukrainian].